

УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АГРЕСІЇ

Оксана Білоус,

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри радіомовлення і телебачення факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка

Розглянуто сутність національної ідентичності, названо критерії – неперервність у часі її диференціацію від інших ідентичностей. Окреслено виміри ідентичності: психологічний, культурний, територіальний, історичний і політичний. Схарактеризовано проблеми формування й утвердження української національної ідентичності в умовах інформаційно-психологічної агресії Росії проти України, яка переросла в російсько-українську війну.

Ключові слова: ідентичність, українська національна ідентичність, інформаційно-психологічна агресія, російсько-українська війна, національно-духовні цінності.

The article deals with the essence of national identity, named criteria - continuity in time and differentiation from other identities. The author outlined the dimensions of identity: psychological, cultural, territorial, historical and political. The author also described the problems of formation and establishment of Ukrainian national identity in the conditions of information and psychological aggression of Russia against Ukraine, which grew into the Russian-Ukrainian war.

Keywords: identity, Ukrainian national identity, information and psychological aggression, Russian-Ukrainian war, national and spiritual values.

Триває дискусія про сутність російсько-української війни, яку шість років тому віроломно розв'язала Росія. Московські ідеологічні маніпулятори називають її справедливим захистом росіян і російськомовних громадян, які, мовляв, зазнають переслідувань в Україні. Насправді, «нинішня Росія найбільше боїться росту української національної свідомості, українського націоналізму, – підкреслює письменник-документаліст Богдан Горинь. – Вона знає, що у випадку, коли українським народом опанує демократичний, наголошую, демократичний націоналістичний дух, той народ перетвориться у могутню неприступну для Росії цитадель»[4].

Тому кардинальною метою московських агресорів – «не допустити всебічного формування й утвердження української національної ідентичності, яка є найпопулярнішим морально-психологічним підґрунтям, фундаментом розвитку соборної незалежної української України» [8, с. 377]. Проти української держави, мови, історії, національної пам'яті в інтернеті, у газетах, російському телебаченні та радіо при підтримці проросійських телеканалів «ZIK», «112», «NewsOne», «НАШ», «Інтер» та інших в Україні безперервно ллється потік брудної антиукраїнської пропаганди з метою формування проросійської ідентичності в Україні.

Доктор філологічних наук, професор, автор численних книг з питань інформаційних війн і комунікативних технологій Георгій Почепцов наголосив: щоби позбутися домінування Росії в інформаційних і віртуальних потоках в Україні, потрібна належна концентрація інтелектуальних зусиль, жорсткий добір саме своїх національних завдань, на яких варто зосередити всі наявні ресурси. Для України одним із перших завдань, на думку Г. Почепцова, мають бути: «1) формування національної ідентичності; 2) подолання високого рівня песимізму в населення, оскільки без його подолання Україна не зможе залишитися незалежною державою; 3) швидка модернізація країни» [11, с. 227].

Отже, інформаційно-психологічна війна за серця і розум українців, яка переросла у військову агресію Російської Федерації проти України, – «це війна

ідентичностей, боротьба за буття чи небуття українського народу, національної держави» [2, с. 377]. Творення українського «суцільного культурного організму» (Іван Франко) і формування національної ідентичності потребує цілеспрямованої державницької політики, розуміння, що Україна мононаціональна країна. На жаль, «чимало політиків, журналістів (хто умисно, а хто бездумно) поширюють думки з приводу поліетнічності України, які нав'язують різного штибу закордонні політтехнологи, доморощені соціологи, політологи» [12], – наголосив професор Олександр Пономарів. Згідно з ухвалою Генеральної асамблеї ООН 1960 р., мононаціональною вважають країну, в якій титульний етнос становить 60%. У нас – майже 80% українців. Тобто Україна не більш багатонаціональна, ніж Німеччина, Франція, Іспанія чи Російська Федерація. Отже, вироблення інтеграційної гуманітарно-інформаційної політики в сучасних умовах гібридної війни Росії та глобалізаційних процесів має синтезувати абсолютні, національні, громадянські, сімейні та особисті соціокультурні цінності [1, с. 93-94].

Польська дослідниця Оля Гнатюк зазначає, що «ідентичність – не лише індивідуальна, а й колективна, а тому національна – не є статистикою. Вона змінюється, і ці зміни виникають внаслідок переосмислення, до цього спонукають дискусії» [3, с. 13]. У філософії та психології ідентичністю називають також тотожність. «Самоокремлення особи формується у взаємодії з тим, як окреслюють її інші, зокрема під впливом чинних у суспільстві уявлень про важливість різних аспектів тлумачення людської сутності і місця та належні способи їх виявлення» [7, с. 35].

Логічно, що кожна ідентифікація особи робить її подібною до одних людей та відмінною від інших. Уявлення про відмінність теоретики ідентичності вважають особливо важливим для самоокремлення особи як носія певної сукупності ознак. Поєднання різних міжособистісних та інституційних практик творить колективну ідентичність певної множини людей – як членів однієї групи, пов'язаних між собою та відмінних від інших – у свідомості самих цих людей і тих, що з ними спілкуються або дізнаються про їхні дії опосередковано. Тобто колективна ідентичність є і засобом, і результатом індивідуальної ідентичності, як стверджує Володимир Кулик, є непорушними біологічно закоріненими сутностями, та історично й контекстуально специфічними соціально-дискурсивними конструкціями.

Монтсеррат Гібернау дала таке визначення національної ідентичності: «це – колективне чуття, зіперте на віру в належність до однієї нації і в спільність більшості атрибутів, які роблять її відмінною від інших націй» [5, с.20]. Визначальними критеріями національної ідентичності є неперервність у часі й диференціація від інших. Це два основоположні елементи національної ідентичності. Неперервність походить від уявлення про націю як історично закорінену сутність, спроектовану в майбутнє. Індивіди сприймають цю неперервність завдяки низці відчуттів, які поширюються в часі й об'єднані спільними значеннями, що його здатні зрозуміти тільки «свої». Диференціація є наслідком усвідомлення формування окремої громади, що має спільну культуру, минуле, символи і традиції, пов'язані з якоюсь обмеженою територією. Неперервність і диференціація від інших приводять до відмінності між членами громади (тими, хто належить до неї) і «чужими», «рештою», «іншими», а інколи й «ворогами». «Національна ідентичність має п'ять вимірів» психологічний, культурний, територіальний, історичний і політичний» [5, с.21].

Спільна національна ідентичність спричиняє емоційний, інтелектуальний, історичний зв'язок серед людей, належних до тієї чи іншої нації і цей зв'язок за своєю суттю морально-психологічний, духовно-громадянський. Український теоретик нації О.І. Бочковський називав національну свідомість «громадським цементом, який об'єднує і перетворює первісний народ у новітню націю» [2, с.9]. Шлях від етносу до нації пролягає через дихотомію. Дихотомія (протисто-

яння) – первісний спосіб усвідомлення групою людей своєї спільності – «ми» та відмінностей її від подібного роду співтовариств «вони». Отже, етнічну свідомість можна розглядати як духовне явище в чистому вигляді, а самоусвідомлення етнічної спільності – не що інше, як національну свідомість. Тому народ, наділений національною свідомістю, і є нацією [2, с.9].

Психологічний зв'язок між людьми ґрунтується на морально-духовних, гуманістично-національних цінностях. Однак в Україні впродовж віків агресивно діяли і нині діють зовнішні та внутрішні політико-ідеологічні, психолого-педагогічні механізми витискання оригінального, самобутнього, українського із власної духовної території, що розмивало національну ідентичність, а нині негативно впливають на утвердження національної ідентичності, поглиблені гібридною війною Росії проти України.

Щоби кожний українець став національною соборною особистістю, яка діятиме в інтересах України, родини, громади, власного морально-духовного життя, то він повинен ідентично самоствердитись. Тобто, «відкривати Україну в собі – тільки так можна набути втрачену Батьківщину. Тільки за умов набуття власної Батьківщини можна подолати комплекс меншовартості, національної неповноти» [6, с. 36]. Видатний український письменник Юрій Шербак – автор нової книги «Україна в епоху війномиру», – врахувавши світовий досвід, запропонував Україні на державному рівні запровадити ідеологію демократичного націоналізму. Естонія, Латвія і Литва, будучи окупованими, зберегли мову, культуру, незборимий дух свободи, який, врешті, дав можливість звільнитися від московської окупації й побудувати національні держави, стати у 2004 році членами ЄС та НАТО. «Національні держави – це не ті, в яких відсутні національні меншини, а ті, в яких одна етнічна нація є національною більшістю і сама держава утворюється в етнічних кордонах цієї нації. Це, так звана, «титульна нація»: вона є серцевиною політичної нації (політичної спільноти, що включає всіх громадян держави, незалежно від етнічного походження) і ця нація дає мову міжетнічного спілкування («державну» мову) і дає політичну символіку, і основні державні традиції. І саме такі національні держави здатні забезпечити ефективно і громадянську консолідацію («єдність»), і політичну стабільність. Більшість сучасних європейських держав є національними державами» [9, с.147], – наголошував В.С. Лісовий.

Людське суспільство має національну структуру. «Нація не є випадковим, штучним витвором тільки людського розуму – це категорія передовсім генетична, а тому універсальна, досконала та вічна, – наголошує професор В. Монастирський. – А це, своєю чергою, дає підстави говорити про генетичну теорію походження націй – націоналізму» [10, с. 132]. Природнім є прагнення українців мати свою суверенну державу, бо лише за цієї умови можливий продуктивний розвиток національного життя – органічної складової світового гуманітарно-культурного багатоманіття, яке хоче знищити московський імперіалізм. Українці, захищаючи себе від агресорів, у мирі й злагоді пізнаючи інші нації, їхні взаємовідносини, як соціальна спільнота підходять до пізнання себе як національної спільноти, зіставляють пізнання особливостей інших народів зі своєю самобутністю та неповторністю, які є своєрідним джерелом формування і утвердження національної ідентичності.

Література

1. Білоус О.М. Регіональне телебачення для дітей: принципи, функції, тематика: навч. посібн. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014, 254 с.
2. Бочковський О.-І. Наука про націю та її життя. Нью-Йорк, 1958. 79 с.
3. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2010. 2005. 528 с.
4. Горинь Б. Тривога за долю України // Українська літературна газета. 2020, 13 берез.
5. Гібернау М. Ідентичність нації. Київ: Темпора, 2012. 304 с.

6. Жулинський М. Духовна спрага по втраченій Батьківщині: статті 2-ге вид. К.: Вид. дім «КМ Академія», 2002, 66 с.
7. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ: Критика, 2010. 655 с.
8. Лизанчук В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 728 с.
9. Лісовий В.С. Культура – ідеологія – політика. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 1997. 352 с.
10. Монастирський В. Обов'язок еліти перед нацією // Дзвін. 2016. № 5. с. 129-135.
11. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. с. 497..
12. Цимбалюк М. Подивімося правді в очі... // Слово Просвіти. 2015. 26 берез. – 1 квіт.

УДК 94 (477)

ДЕМ'ЯНІВ ЛАЗ: ПРОБЛЕМА МЕМОРАЛІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТІ

Наталія Винник,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри українознавства і філософії Івано-Франківського національного медичного університету

Висвітлено особливості проблеми меморалізації пам'яті закатованих радянською владою у 1941 році. Розкрито перебіг і особливості розкопок і перепоховання в урочищі «Дем'янів Лаз». З'ясовано особливості перепоховань жертв радянського режиму та сприйняття цих подій громадськістю.

Ключові слова: *«Дем'янів Лаз», тоталітарний режим, розкопки, громадський рух, товариство «Меморіал».*

The features of problem of memorial memory of tortured are reflected by soviet power in 1941. The features of processes of excavations are exposed and burial excavations in the Memory Complex «Demianiv Laz». The Memorial exposition tells about repressions of communist regime in the region in 1939-1941, the history of researches and burial excavations and perception of these events are found out by public.

Keywords: *Memory Complex «Demianiv Laz», totalitarian mode, excavations, public motion, «Memorial» organizations.*

В 1939 році, реалізуючи пакт Молотова-Ріббентропа, і виконуючи свою частину таємного протоколу даного документу, радянські війська перейшли кордон Польської держави. Радянська історіографія події захоплення західноукраїнських земель назвала «золотим вереснем». Після офіційного створення наказом НКВС СРСР від 6 листопада 1939 р. у західних областях управліннь НКВС та Робітничо-селянської міліції, створенням й арештами «антирадянських елементів» займалися відповідні відділи НКВС (кримінального розшуку, боротьби з розкраданням соціалістичної власності, державної безпеки), а також дорожньо-транспортні відділи НКВС Львівської залізниці та Особливі відділи державної безпеки НКВС Київського особливого військового округу.

На кінець грудня 1939 р. у західних областях було арештовано 11559 осіб, з яких 10331 особа вперше за звинуваченням в причетності до «контрреволюційних злочинів»[1, с.27].

Справжнє обличчя «визволителів» місцеве населення побачило тоді, коли розпочались масові арешти. В 1941 році, коли радянська армія відступала, то в Дем'яновому Лазі (за даними відомими сьогодні) відбулись масові розстріли.

Тільки наприкінці 80-их років ХХ століття правда про злочини, які замовчувалась десятиліттями поступово почала поширюватись і становила все більший